

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ”
СТОПАНСКИ ФАКУЛТЕТ
Катедра „Мениджмънт и маркетинг“

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д-р Румяна Николаева Нейкова –
Висше училище по застраховане и финанси - София

Относно: публична защита на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор” по докторска програма Икономика и управление (индустрия), професионалното направление 3.7. Администрация и управление

Тема на дисертационния труд: „Съвременното лидерство като фактор за изграждане на ефективна и устойчива фирмена култура в индустриалните предприятия“.

Автор на дисертационния труд: Мария Валериева Данчова

Научен ръководител: доц. д-р Мариана Ушева

Основание за представяне на рецензията: Заповед № 165/04.02.2019 г. на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград.

1. Информация за докторантката.

Мария Валериева Данчова е зачислена като редовен докторант към катедра „Мениджмънт и маркетинг“ със Заповед № 29/06.01.2016 г. на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград. Като хоноруван преподавател тя води учебни занятия по дисциплините: Поведение на потребителя, Управленски бизнес етикет, Управленски умения и Защита на конкуренцията.

Докторантката е получила бакалавърско образование по Стопанско управление и по Финанси в УНСС и магистърско - по Стопанско управление в същия университет. Тя владее английски и гръцки език, което ѝ позволява да следи новостите в областта на лидерството и фирмената култура в другите страни и да адаптира и пренася у нас нови теоретични постижения и положителни добри практики. Докторантката има и богат практически опит.

2. Обща характеристика на представения дисертационния труд

Авторката на представения дисертационен труд е извършила задълбочено научно изследване върху актуален проблем, свързан със съвременното лидерство като фактор за изграждане на ефективна и устойчива фирмена култура в индустриалните предприятия. Тя акцентира върху лидерството като част от ценностната система на хората, свързана с техните интереси и с мотивацията им да развиват творчество и потенциал в полза на организацията.

В дисертацията подробно и задълбочено са изяснени теоретични въпроси на съвременното лидерство, изследвана е връзката между лидерството и фирмената култура, разгледана е ролята на

съвременното лидерството като фактор за изграждане на ефективна и устойчива фирмена култура в индустриалното предприятие.

Дисертационният труд съдържа увод, изложение в три глави и заключение. Общият обем на научната разработка е 262 стандартни страници. Използвани са 256 литературни източника, като 168 са от чуждестранни автори. В текста са включени 24 таблици, 15 фигури и 94 графики. Към дисертационния труд има 5 приложения в обем от 16 страници.

Актуалността на темата и потребността от нейното разработване се определят преди всичко от икономическата и социалната значимост на лидерството и на фирмената култура като фактор за ключово конкурентно предимство на организацията, както и от необходимостта да се преодолее липсата или недостатъчните теоретически и приложни изследвания у нас в тази област.

Предметът на изследването в дисертационния труд е взаимовръзката между съвременното лидерство и изграждането, развитието и усъвършенстването на фирмената култура на организацията.

Обектът на изследването е съвременното лидерство, способстващо за изграждането на ефективна и устойчива фирмена култура в предприятията от индустриалния сектор в област Благоевград.

Основната научна теза на дисертационния труд е, че съществува тясна взаимовръзка между лидерския стил на управление и изграждането на ефективна и устойчива фирмена култура, която се явява ключово предимство за повишаване на резултативността на управлението в индустриалните предприятия.

Основната цел, която си поставя авторката и от която се ръководи в настоящото изследване, е да се анализира лидерския стил и да се установи връзката и взаимодействието между съвременното лидерство и фирмената култура.

За постигане на поставената цел и доказване на дефинираната теза, в дисертационната работа е използвано съчетание на различни методи и подходи като: метод на анализ и синтез, метод на наблюдение, метод на индукция и дедукция, контент анализ, анкетно проучване, панелни интервюта и статистически методи, интуитивен и систематичен подход.

За създаването на база данни и обработка на информацията е използван софтуерен продукт SPSS for Windows, EXCEL на Microsoft както и Google Формуляри.

Информационното осигуряване на целия процес по проучването, подготовката и написването на дисертационния труд се базира на официална информация от Национален статистически институт, Национална стратегия за насърчаване на малките и средните предприятия 2014-2020, Национална програма за развитие: България 2020, данни от Министерството на икономиката, теоретични и

практически изследвания на български и световни учени, издания на браншови организации и др. За целите на анализа са използвани резултати от осъществено анкетно проучване, панелни интервюта на територията на област Благоевград, информация от различни преработвателни предприятия и собствени проучвания на автора. Към дисертацията е приложена библиографската справка с общо 256 информационни източника, в т. ч. литература на кирилица и на латиница и електронни сайтове. Те са свързани с темата на дисертацията.

Информацията е ползвана добросъвестно и коректно, източниците на използваните цитати са посочени под линия. При изследването и разработването на проблемите в дисертацията не е използвана класифицирана информация.

3. Оценка на съдържанието и основните резултати на дисертационното изследване

Структурата и съдържанието на представената дисертация съответстват на поставената цел и следват логиката на изследователската дейност. В увода на дисертацията е дадена ясна и точна постановка на изходните позиции на авторката, от които се е ръководила при организирането и провеждането на изследователската работа.

Целият съдържателен процес на изследването, анализите, изводите и предложенията за изграждане на ефективна и устойчива фирмена култура, чрез съвременното лидерство, е представен в три основни глави. Изходните позиции на авторката са дефинирани в увода, а резултатите са обобщени в заключението.

В първата глава „Теоретични въпроси на съвременното лидерство“ се формулират неговите основни теоретични постановки. Авторката акцентира върху връзките между лидерството и мениджмънта и на съотношението между ефективността на управлението и лидерството. В резултат на задълбочен анализ на множеството различни теории за лидерството, се достига до извода, че няма такава теория, която да даде пълна и всеобхватна характеристика на многоаспектността на лидерството, като фактор за изграждане на ефективна и устойчива фирмена култура в индустриалните предприятия.

За целите на изследването е направена ретроспекция на различните подходи в изучаване на лидерството. При обзора на научните литературни източници, авторката прави задълбочен анализ на четирите групи основни подходи: подход на личните качества, поведенчески (бихейвиористки) подход, ситуационен подход, нови подходи към лидерството.

Като заслуга на докторантката трябва да се отбележи направената обобщена систематизация на групите подходи и дефинираните отличителни лични качества на лидерите, както и

конкретните характеристики на посочените групи подходи. Нейното виждане е, че не е възможно да се определи еднозначно най-ефективен лидерски стил, защото многообразието от фактори на влияние, оказващи въздействие върху поведението на лидера, е строго специфично за всяка една ситуация. Затова трябва да бъдат отчетени разнородните характеристики на извършваната дейност, особеностите на стратегическите цели на организацията, социално-психологическите аспекти, индивидуалните и корпоративни културни особености и други.

Във втората глава на дисертацията **„Взаимовръзка между съвременното лидерство и фирмената култура“** се изследват същността и елементите на фирмената култура, нейната технология и взаимовръзката ѝ със съвременното лидерство. В тази част на дисертацията е извършен обстоен анализ на понятията „култура“ и „фирмена култура“, както и на сродните на тях, използвани в научната литература „организационна култура“ и „корпоративна култура“. В дисертационния труд авторката е възприела подхода, че посочените термини са носители на еднозначно съдържание и се използват като синоними.

В резултат на направения литературен анализ е изведено заключението, че в България понятието „фирмената култура“ е все още слабо познато в малките и средни предприятия. То обаче намира по-значимо приложение в по-големите организации, особено в тези с чуждестранно участие. Достига се и до извода, че познаването на фирмената култура позволява формирането на адекватни знания и умения в ръководството, които могат да намерят практическа адаптация с помощта на фирмената култура. Това обяснява изследванията на докторантката върху нейната типологията. Тя посочва, че в научната литература може да бъде открито многообразие от модели за класифициране и оценка на фирмената култура в зависимост от различни критерии, които дават определена насока за изграждането на доминиращия тип култура в дадена организация. Въз основа на извършените изследвания се достига до извода, че не съществува изчерпателна и унифицирана рамка, която да бъде приложима абсолютно при всички управленски ситуации.

В настоящото изследване авторката насочва вниманието си и към двете основни измерения, по които могат да се диференцират противоположните или конкуриращи се ценностни предпочитания, детерминиращи доминантната култура.

Първото измерение противопоставя ценностните предпочитания към свободна изява на компетентностите, а второто поставя акцент върху опонирането на ценностната система на вътрешната среда, спрямо взаимоотношенията в колектива. В пресечната точка на тези две дименсии в пространството, се очертават четири квадранта, където се оформят доминиращите ценностни предпочитания на служителите на организацията. Докторантката обстойно ги коментира

и достига до извода, че определянето на водещите ценности в организационната култура остава открит проблем, както на макро, така и на микро ниво. Освен това се подчертава, че изграждането на фирмената култура не е еднократен процес – тя се развива във времето чрез поредица от процеси. Направена е и констатация, че лидерството се явява елемент на фирмената култура. Връзката между тях е двупосочна - лидерството оказва своето влияние върху цялостното развитие на организацията, а фирмената култура може да окаже влияние върху ефективността на използвания лидерски стил.

Третата глава „Съвременното лидерство като фактор за изграждане на ефективна и устойчива фирмена култура“ има конкретен приложен характер. Авторката представя методиката на научното изследване, като подчертава, че в научната литература са налични множество отделни методики за изследване на лидерството и на фирмената култура, но все още не е разработена такава, която да определя релевантността между двете дименсии. Затова може да се определи като заслуга на докторантката представената методологията на изследването, чрез която да се обвържат комплексните и многоаспектни фактори на тези две дименсии.

За целите на изследването авторката избира подходящите методи на анкетното проучване, чрез които са характеризирани количествените измерители, а така също и панелните интервюта, като израз на качествено изследване. Резултатите от научното изследване са обработени, като са използвани статистически методи на сравнение, анализ и синтез и методите на индукция и дедукция. Въз основа на тях са формулирани съответните изводи и заключения.

Заслуга на авторката е разработената анкетна карта с обем от общо 91 въпроса, разпределени в 4 раздела в зависимост от акцента на изследването. Тя е използвана за събиране на необходимата информация и разкриване на фактическото състояние на връзката и взаимодействието между лидерство и фирмена култура.

Използваната методика е апробирана върху реално действащи организации предимно в преработващата промишленост от област Благоевград. С помощта на SWOT анализа докторантката разкрива силните и слабите страни, както и възможностите и заплахите пред българската икономика и пред индустриалните предприятия. Изведена е авторовата позиция, че анализирайки даден обект (в случая индустриално предприятие), трябва да бъде маркирана цялостната рамка в която той попада, за да се очертае общата картина на изследването.

Във връзка с доказването на дефинираната теза на дисертационния труд е направен анализ на лидерския стил на управление в индустриалните предприятия в област Благоевград, като се защитава виждането, че спецификата на различните организации предполага прилагането на различен лидерски стил. Като обобщение на резултатите от изследването докторантката посочва, че в

определени ситуации, ръководителят може да използва един или набор от няколко лидерски стилове на управление, за да подобри конкурентоспособността на организацията. Подчертава се, че успехът на нейните лидери все по-често се асоциира със способността им да се справят в условията на динамика, изменчивост, неопределеност и несигурност на окръжаващата среда.

В резултат на проведеното мащабно проучване докторантката прави следните констатации:

- една от най-съществените функции на фирмената култура е ролята ѝ на модел, по който да отличава една организация от всички останали;

- фирмената култура формира чувство за идентичност на служителите към дадена организация и на отговорност към другите индивиди в нея;

- измененията във външната среда рефлектират върху процесите в самата организация;

- чрез елементите на фирмената култура, които гарантират дългосрочна ефективност и устойчивост, може да се преодолеят затрудненията в адаптацията към средата;

- управленският апарат на всяка организация има основна роля във формирането и прилагането, а при необходимост и в промяната на фирмената култура.

Важно постижение да авторката са дефинираните насоки за използването на съвременното лидерство, като фактор за изграждане на ефективна и устойчива фирмена култура в индустриалните предприятия. Те са свързани със следното: с лидерството и българската предприемаческа дейност, с особеностите на българската народопсихология, с историческата обусловеност и развитието на лидерството в българската икономика, с развитие на лидерството в динамиката и неопределеността на 21 век, с развитие на съвременното лидерство и фирмената култура, като взаимосвързани дименсии, гарантиращи ефективност и устойчивост на организациите.

4. Характеристика и оценка на приносите в дисертационния труд

В справката за приносите, приложена към автореферата, докторантката е посочила четири приноса. Потвърждавам наличието на тези приноси в дисертационната работа, но считам, че е целесъобразно те да бъдат структурирани в две групи - теоретико-методически и научно-приложни.

Към първата група приноси, свързани с обогатяване и систематизиране на научните знания в областта на съвременното лидерство и фирмената култура (Принос № 1 от списъка) може да се добави и още един - мащабно проучване на чуждестранните

литературни източници, извеждане и обобщаване на значими теоретични постановки за лидерството и фирмената култура.

5. Оценка на автореферата

Представеният автореферат е в обем от 36 стандартни страници. Той дава представа в обобщен, синтезиран вид за съдържанието на дисертационния труд. В него са отразени накратко съдържанието на дисертацията, актуалността на темата, предмета и обекта на изследването, основната научна теза, основната цел и задачите за нейното постигане, използваните изследователски методи, информационните източници и ограничителните условия, при които е разработена дисертацията. Към автореферата са представени: Справка за приносите на дисертационния труд и Списък на публикации по него.

6. Публикации и участие в научни форуми

Авторката на дисертационния труд представя списък с четири публикации, от които 2 самостоятелни (една на български и една на английски език) и 2 на английски език в съавторство. Три от публикациите на английски език са онлайн. В тях са отразени съществени моменти от изследваните проблеми в дисертацията, както в теоретичен, така и в приложен аспект.

7. Бележки и препоръки

Дисертацията е разработена в съответствие с всички изисквания за подобен род изследователска работа и отразява ерудицията и иновационната нагласа на докторантката за разкриване на неизяснени или недостатъчно разработени проблеми в областта на съвременното лидерство и връзката му с фирмената култура в индустриалните предприятия. Постиженията са значими и безспорни, но биха могли да се направят някои препоръки.

Първо. В съдържателно отношение въпросите са разработени задълбочено, а мненията на авторката са аргументирани. Считам, обаче, че резултатите от извършените изследвания ще станат по ясно изразени, ако в края на всяка глава се направят изводи и обобщения.

Второ. Да се активизира участието в национални и международни научни форуми, където се появяват най-новите и дискуссионни идеи в областта на лидерството и фирмената култура.

Посочените препоръки не намаляват достойнствата и не влияят върху общата положителна оценка на дисертационния труд, като самостоятелно изследване, с доказани научно-приложни приноси.

Въпрос: Моля, докторантката да посочи един универсален подход, който може да се използва за изграждане на ефективна и устойчива фирмена култура чрез съвременно лидерство в индустриалните предприятия.

Заключение:

Представеният дисертационен труд може да се оцени като обстойно теоретико-методологическо изследване и обобщаване на постиженията в областта на съвременното лидерство и неговата роля за изграждане на ефективна и устойчива фирмена култура.

Като рецензент ясно и точно заявявам, че дисертационния труд на тема: „Съвременното лидерство като фактор за изграждане на ефективна и устойчива фирмена култура в индустриалните предприятия”, напълно отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за организацията и провеждането на конкурси за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ЮЗУ „Неофит Рилски” – Благоевград. Затова предлагам на членовете на научното жури да подкрепят присъждането на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.7 Администрация и управление на Мария Валериева Данчова.

18.02.2019 г.
София

Рецензент:
(проф. д-р Румяна Нейкова)